

Poslovno okruženje za razvoj sporednih šumskih proizvoda u Republici Hrvatskoj

Stjepan Posavec, Martina Ravnjak, Špela Pezdevšek Malovrh

Nacrtak – Abstract

Pridobivanje nedrvenih šumskih proizvoda može pridonijeti razvoju ruralnih sredina te potaknuti organizirano skupljanje, preradu i razvoj novih poslovnih aktivnosti posebno kod malih i srednjih poduzetnika. Za potrebe istraživanja poslovnoga okruženja za razvoj sporednih šumskih proizvoda u Hrvatskoj prikupljene su informacije o općem stanju poslovnoga okruženja. Provedena su primarna istraživanja o preradi nedrvenih šumskih proizvoda poslovnih subjekata radi analize utjecaja poslovnoga okruženja na poduzetništvo. Za prikupljanje podataka korišten je anketni upitnik. Uzorak ispitanika ($n=63$) predstavljali su poslovni subjekti koji se bave preradom sporednih šumskih proizvoda u Hrvatskoj. Na anketu je odgovorilo 34,9% ispitanika ($n=22$). Rezultati su pokazali da se najviše prerađuju gljive, ljekovito, aromatično ili začinsko bilje i samonikli šumski proizvodi. Prema provedenoj PEST(LE) (political, economic, social, technological, legal, environmental) analizi poslovnoga okruženja ispitanici su evidentirali ukupno četiri čimbenika općega poslovnoga okruženja koji su važni za razvoj sporednih šumskih proizvoda. Od toga su za razvoj sporednih šumskih proizvoda najznačajniji čimbenici ekonomskoga okruženja (4,56) i političkoga okruženja (3,94).

Ključne riječi: nedrvni šumski proizvodi, poslovno okruženje, prerađivači, PEST(LE) analiza

1. Uvod i problematika istraživanja

Introduction and scope of research

Prihvatanjem novih sektorskih politika i zakonodavstva, koji stvaraju nove odnose u području vlasništva, nastaju promjene u šumarskom sektoru. Novi procesi donose i nove mogućnosti za poboljšanje upravljanja sektorom te poticanje višenamjenskoga upravljanja šumama. U šumarskom sektoru drveni proizvodi i dalje se smatraju glavnim proizvodom zbog njihove velike ekonomske važnosti te dobro strukturirane i konkurentne tržišne vrijednosti. Šumarska poduzeća proširuju svoje poslovanje dodatnom proizvodnjom nedrvenih šumskih proizvoda i stvaranjem novih usluga. Nedrvni šumski proizvodi (NDŠP) promatraju se u prvom redu kao podsektor šumarstva, dok područje inovacija može nadilaziti sektor šumarstva te uključiti i druge gospodarske sektore, kao što su hrana i poljoprivreda, slobodno vrijeme, rekreacija i turističke aktivnosti u šumama, šumsko zemljište, kemijske tvari i zdravstveni proizvodi. Značenje NDŠP-a u odnosu na održivi razvoj posebice je istaknuto na konferenciji UN-a održanoj 1992. godine u Rio de Janeiru, kada je postignut dogovor o promociji učinkovite upotre-

be svih proizvoda i usluga od šuma. Osim Agende 21 za problematiku NDŠP-a važne su Helsinška i Lisabonska rezolucija, u kojima se navodi da je »promocija upotreba NDŠP-a i usluga sastavni dio socioekonomskoga gledišta održivoga gospodarenja šumama« (Glück i dr. 2010).

Prema Strategiji razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.–2020. (NN 136/2013) sektor maloga gospodarstva potpuno je usklađen s istim sektorom u EU-27. Međutim, gustoća malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj iznosi samo 70 % gustoće u EU-u. Hrvatska još nije uspjela dostići stopu rasta maloga gospodarstva koja bi se mogla usporediti s onom u EU-u te ima višu stopu zatvaranja poduzeća. Nešto više od polovice subjekata maloga gospodarstva posluje u sklopu uslužnoga sektora. Međutim, za zemlju s malim domaćim tržištem nužno je istaknuti važnost prerađivačke industrije koja je glavni izvor izvoza. Treba se usmjeriti na povećanje izvoza kako bi se smanjio postojeći deficit trgovinske bilance u sektoru maloga gospodarstva u Hrvatskoj.

Lokalno se stanovništvo koristi od davnina nedrvenim šumskim proizvodima (NDŠP) jednako kao i glavnom, drvnom sirovinom, ali su oni neuspore-

divo manje iskorištavani u komercijalne svrhe, iako je njihova upotreba mnogostruka (Vuletić i dr. 2011). Prema definiciji FAO-a nedrvni su šumski proizvodi »roba biološkoga porijekla, osim drva, koji potječu iz šume, šumskoga zemljišta i sa stabala izvan šume« (FAO 1999). S obzirom na njihovu mnogobrojnost i raznovrsnost teško ih je sistematizirati. Uglavnom ih razvrstavamo prema namjeni pa ih tako razvrstavamo na one za obnovu šuma, uzgoj drveća, podizanje nasada (šumsko sjeme, sadnice šumskoga drveća iz prirodnoga pomlatka), industrijsku preradu, za hranu i liječenje te za potrebe stočarstva. Oni su uz racionalno gospodarenje obnovljivi i većinom se javljaju prirodno bez čovjekova utjecaja. Njihova važnost ogleda se u mogućnosti dodatne zarade i razvoja sitnoga, maloga i srednjega poduzetništva kojim se može potaknuti razvoj ruralnih sredina. U farmaceutskoj se industriji upotrebljavaju biljke koje sadrže ljekovite sastojke, a u kozmetičkoj one koje sadrže eterična ulja (iglice, lišće) itd. (FAO 2005).

Zbog navedenih teškoća u razvoju poduzetništva u šumarstvu postavljeni su ciljevi rada kako bi se analiziralo poslovno okruženje koje utječe na razvoj proizvodnje i prerade nedrvenih šumskih proizvoda primjenom PEST(LE) modela.

2. Razvoj proizvodnje nedrvenih šumskih proizvoda pomoću certifikacije

Development of production of non-wood forest products by certification

Prijelaz na tržišnu ekonomiju i restitucija vlasništva nad šumom i šumskim zemljištem omogućilo je razvoj novih poslovnih prilika, a samim time i poduzetnika u izvođenju šumarskih radova (Šporčić i dr. 2009). Poduzetnici u šumarstvu trebaju razvijati poslove koji su ekonomski i socijalno održivi, što znači da moraju ispuniti standarde izvedbe i kvalitete koje zahtijevaju korisnici odnosno kupci njihovih proizvoda ili usluga (Bakarić 2018).

Certificiranje šuma pruža mogućnost pozitivnoga utjecaja na poslovno okruženje te olakšava izvoz proizvoda šumarstva i prerade drva. Certifikat FSC FM (*Forest stewardship Council*, ovlašteno udruženje za certificiranje šuma i gospodarenja šumom – *Forest Management*) odnosi se na održivo gospodarenje šumama, što uključuje i sve biljne i životinjske vrste u šumi šumoposjednika tako da se vrste ne iskorištavaju prekomjerno, da je poznato porijeklo i da su postavljene politike i procedure u svim fazama pridoivanja, obrade, skladištenja i stavljanja na tržište (lanac sljedivosti, CoC – *Chain of Custody*). Također

moraju biti uzeti u obzir planovi gospodarenja šumom te nacionalno zakonodavstvo koje se odnosi na šumarstvo, zaštitu prirode, zaštitu okoliša i zaštitu voda. Navedeni certifikat za održivo gospodarenje šumama (*Forest stewardship Council* FSC FM/CoC) u Republici Hrvatskoj ima ukupno dvanaest šumoposjednika odnosno tri poslovna subjekta, od kojih je najveći Hrvatske šume d.o.o, trgovačko društvo koje gospodari državnim šumama. Tvrtka je prvi put certificirana 2002. godine. Certifikat koji se odnosi na lanac sljedivosti (FSC CoC) u Republici Hrvatskoj posjeduje 285 tvrtki, koje su certificirane u pet certifikacijskih kuća (<https://info.fsc.org/certificate>, 31. 3. 2018).

Razvojem privatnoga poduzetništva u šumarstvu te vraćanjem konfiscirane imovine pravnim i privatnim osobama uspostavljaju se prvi privatni šumoposjedi 2011., 2012. i 2013. godine koji se namjeravaju baviti šumarstvom tako da ostvaruju dobit. Sunčane šume d.o.o. osnivaju se 2011. godine, a temeljem koncesije gospodare šumama Đakovačke nadbiskupije i privatnoga šumoposjednika. Nakon toga 2012. godine osniva se Udruga šumoposjednika koja objedinjava privatne šumoposjednike organizirane u tri komanditna društva: Faunus Selva k.d., Fatuus Selva k.d., Diana Selva k.d., te četiri trgovačka društva: Gazije Silva d.o.o., Seona Silva d.o.o., Ban Silva d.o.o., Gospodarstvo Turković Kutjevo i četiri privatna šumoposjednika, što je ujedno i jedini primjer grupnoga certifikata u Republici Hrvatskoj. Ta udruga posjeduje certifikat od 2013. godine. Uvidom u javnu bazu podataka (<https://info.fsc.org/certificate>, 31. 3. 2018) vidljivo je da mogućnost certifikacije FSC FM nedrvenih šumskih proizvoda koriste članovi odnosno komanditna društva, trgovačka društva i privatne osobe udružene u Udrugu šumovlasnika pod brojem licencije FSC-C111451 koji su svoj certifikat za nedrvne šumske proizvode ishodili 2017. godine, odnosno u razdoblju recertifikacije. U sklopu toga certifikata FSC-STD-40-004 dopušta certifikaciju nedrvenih šumskih proizvoda svrstanih u deset grupa N1–N10 s detaljnom specifikacijom nedrvenih šumskih proizvoda. Može se pretpostaviti da će daljnjim razvojem privatnoga poduzetništva u šumarstvu rasti interes za korištenjem nedrvenih proizvoda i za postizanje što veće dobiti osobito u kategorijama N8 kemijski, medicinski i kozmetički proizvodi, N9 hrana, što uključuje divljač, gljive i med, i N10 ostali proizvodi (sjemenski materijal / žir i bukvičica /, plemke itd.) (www.ic.fsc.org – baza podataka nositelja certifikata FSC, 31. 3. 2018.).

Najveći šumoposjednik, tvrtka Hrvatske šume d.o.o., za sada ne koristi mogućnost certificiranja

nedrvmih šumskih proizvoda, iako tvrtka posjeduje FSC certifikat za 2,024 milijuna hektara. Primjena tih površina za iskorištavanje certificiranih NDŠP-a u budućnosti bi stvorila mogućnost razvoja poslovnih aktivnosti i dodatne prihode za poduzeće i skupljače koji se oslanjaju na resurs kojima upravlja trgovačko društvo. Jasno je da gospodarenje neдрvnim šumskih proizvodima zahtijeva dobru (i dodatnu) organizaciju te dodatne troškove rada i provođenje nadzora.

3. Područje istraživanja i metoda rada *Research area and working methods*

Istraživanje se temeljilo na analizi poslovnoga okruženja za razvoj sporednih šumskih proizvoda u Hrvatskoj radi prikupljanja informacija o općem stanju u poslovnom okruženju te uvida u mogućnosti razvoja poslovnih prilika. Također, nastojalo se utvrditi koje su otežavajuće okolnosti koje utječu na poslovanje malih poduzetnika u šumarstvu.

Kao istraživačka metoda u ovom je radu primijenjena anketa »od vrata do vrata« za prikupljanje stavova predstavnika poduzeća za preradu NDŠP-a. Iz registra poslovnih subjekata identificirana su 63 poduzeća koja se bave preradom NDŠP-a i koja su prostorno raspoređena po regijama Republike Hrvatske. Uzorak su činili svi predstavnici registriranih poduzeća. Na anketu je odgovorilo 34,9 % ispitanika ($n=22$) jer velik broj poduzeća za preradu NDŠP-a nije želio sudjelovati u istraživanju iz osobnih razloga. Upitnik se sastojao od 39 pitanja svrstanih u šest tematskih cjelina:

- sociodemografske karakteristike ispitanika
- opće informacije o poduzeću
- kupovina NDŠP-a
- prerada NDŠP-a
- trgovina i marketing NDŠP-a
- analiza poslovanja i poslovnoga okruženja.

Za potrebe ovoga rada analizirana su četiri pitanja iz skupine pitanja koja se odnose na analizu poslovanja poduzeća i poslovnoga okruženja. U istraživanju je prilikom obrade primarnih podataka primijenjena statistička analiza u programu SPSS (Corp. IBM, 2011). Za analizu podataka korištena je analiza frekvencija i izračunata prosječna vrijednost kao dio deskriptivne statistike (Field 2009).

Za potrebe analize poslovnoga okruženja korišteni su rezultati ankete i sekundarni podaci prikupljeni iz službenih ili internih izvješća poduzeća,

pravnih dokumenata i internetskih izvora. Analiza općega okruženja provedena je na temelju PEST(LE) modela koji uključuje šest vrsta okruženja (političko, ekonomsko, sociološko, tehnološko, pravno i ekološko) i koji je osnova za strateško planiranje. PEST(LE) model analizira okolinu za tržište u nastajanju ili već postojeće tržište i daje pregled situacije koja ima utjecaj na industriju općenito ili na poduzeća unutar promatrane industrije ili sektora (Gupta 2013). PEST(LE) analiza proces je ocjene i interpretacije informacija dobivenih istraživanjem političkih i zakonodavnih (P), ekonomskih (E), sociokulturnih (S), tehnološko-znanstvenih (T), pravnih (L) i ekoloških čimbenika (E) okoline poduzeća. Model je razvijen 1967. godine (Aguilar 1967), a osnovni je cilj analize prepoznati i upozoriti na kritične čimbenike koji bitno utječu na sadašnjost i budućnost poslovanja poduzeća. Osim kategorizacije čimbenika zadatak je PEST(LE) analize i utvrđivanje njihova međusobnoga utjecaja i međudjelovanja kako bi se kvalitetnije prepoznale prilike i prijetnje za poduzeće. Političko-zakonodavno i pravno okruženje uzima se kao istaknuti čimbenik prilikom ulaska na strano tržište jer je razumijevanje političkih prilika na postojećem ili na novom tržištu od neprocjenjive važnosti. Sadašnja politička situacija ili pojedini zakonski propisi mogu zaustaviti prodor novih konkurenata na tržište. Zbog toga poduzeće treba poznavati i pratiti zakonsku regulativu te političku stabilnost u zemljama u kojima posluje radi prilagodbe i mogućega utjecaja na razvitak političko-zakonodavne i pravne okoline. Posebno je to slučaj u nerazvijenim zemljama ili zemljama u razvoju, što za posljedicu ima pozitivan ili negativan gospodarski ishod. Analiza ekonomskoga okruženja i ekonomskih trendova te strukturnih pomaka na nacionalnoj i globalnoj razini također utječe na strateško planiranje poslovanja. Ako se radi o gospodarski zdravom području u kojem potrošači imaju potencijala, tj. dobru kupovnu moć, poduzeće će se lakše odlučiti za prodaju dobara i pružanje usluga na takvu području. Sociološkim i demografskim analizama pratimo trendove i čimbenike populacije koji su uključeni na tržište (Keča i dr. 2017), njihovu tradiciju, vrijednosti, stajališta, uzorke ponašanja i njihove promjene. Ta okolina obuhvaća životni stil, kupovne navike, stajališta prema društvenim i kulturnim promjenama, edukacijski sustav i religijsku praksu. Samo je poznavanje sociokulturne okoline i njezinih trendova bitno kako bi se izbjegla društveno-kulturna nekompatibilnost koja može dovesti do poslovnih problema i propuštanja poslovnih šansi i kako bi se prepoznala potencijalna radna snaga i potencijalni klijenti tvrtke.

Tehnološka okolina obuhvaća tehnološke trendove te promjene, kao što su znanstvena unapređenja, dostignuća i inovacije. Poduzeće treba pratiti tehnološki razvitak i ponudu novih tehnologija na tržištu, posebice u području informatičke tehnologije. Ekološka okolina obuhvaća sve prirodne resurse koji svojom kvalitetom i kvantitetom neizravno utječu na opstanak i razvitak poduzeća te utjecaj različitih grana djelatnosti na okoliš. Stoga je potrebno pronaći načine eliminiranja ili smanjenja negativnih utjecaja na okoliš te pronaći načine za stvaranje pozitivnih radi ostvarenja održivoga razvoja.

Prema izvornomu modelu PEST(LE) postupak u ovom istraživanju provoden je u nekoliko koraka:

- svaki od navedenih tipova okoline bio je podijeljen na odgovarajuće ključne sastavnice
- promatra se mogući utjecaj čimbenika poslovnoga okruženja na poslovanje poduzeća uz pomoć ocjene na skali Likert (1 – vrlo nebitan utjecaj, do 5 – vrlo bitan utjecaj).

4. Rezultati – Results

4.1 Sociodemografske karakteristike ispitanika – Socio-demographic characteristics

Prema prikupljenim podacima na uzorku prosječna je dob vlasnika tvrtke koja se bavi preradom nedrvnih šumskih proizvoda 49 godina. Većinom su

vlasnici muškarci sa srednjom stručnom spremom, zaposleni u privatnom sektoru u poduzeću registriranom kao obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo. U prosjeku imaju četiri zaposlena, dok su ostali zaposlenici angažirani prema potrebi u sezoni skupljanja i prerade ovih proizvoda. Većina je tvrtki osnovana nakon 2010. godine.

4.2 Prerada i prodaja NDŠP-a – Processing and sale of non-wood forest products

Poduzeća obuhvaćena anketom uglavnom se bave preradom i prodajom NDŠP-a. S obzirom na rezultate anketa i izračune njihove prosječne vrijednosti, može se zaključiti kako su od NDŠP-a najviše zastupljene gljive (tartufi i vrganji) s kapacitetom proizvodnje od 8817,5 kg godišnje, koje se najčešće izvoze u Njemačku, Italiju i susjednu Sloveniju s godišnjom količinom izvoza od 1376,67 kg.

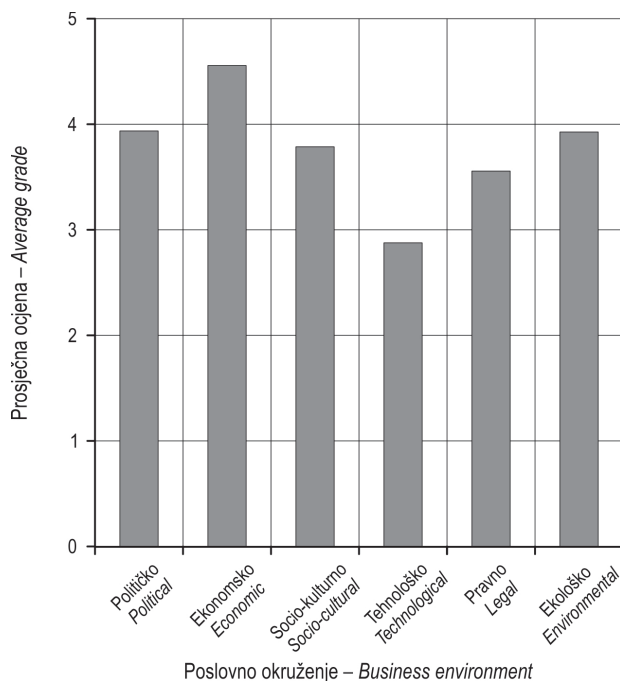
Treba istaknuti i šumske plodove, od kojih su najznačajniji kesten, divlja jabuka, borovnica, malina, kupina i bazga s prosječnom iskorištenošću kapaciteta od 91,67 %. Količina je izvoza 525 kg godišnje, a ti se šumski plodovi većinom izvoze u Sloveniju i Mađarsku. Od ljekovitoga, aromatičnoga i začinskoga bilja najviše su zastupljeni smilje, kopriva i lovor s najvećom prosječnom godišnjom količinom izvoza u vrijednosti od 15 005 kg. Najveće prosječne otkupne i prodajne cijene ostvaruju se trgovinom i prodajom gljiva.

Tablica 1. Usporedba kupovne i prodajne cijene te izvoz
Table 1 Comparison of buying and selling price and export

Vrsta NDŠP-a NWFP type	Kupovna cijena, HRK/kg Buying price, HRK/kg	Prodajna cijena, HRK/kg Selling price, HRK/kg	Kapacitet proizvodnje, kg/god. Production capacity, kg/year	Iskorištenost kapaciteta, % Capacity utilization, %	Izvoz Export	Godišnja količina izvoza Annual export quantity
Samonikli šumski plodovi Naturalgrown forest products	32,67	176,86	2576,25	91,67	Slovenija Mađarska	525
Gljive Mushrooms	127,86	808,57	8817,50	80,00	Njemačka Slovenija Italija	1376,67
Samoniklo bilje Naturalgrown herbs	–	20,00	–	100,00	Austrija	20
Ljekovito, aromatično ili začinsko bilje Medicinal, aromatic and spice herbs	63,00	241,25	8790,00	71,67	EU, SAD	15 005
Nešto drugo – Other	1,00	8,00	30 000,00	100,00	–	–

4.3 PEST(LE) analiza poslovnoga okruženja *PEST(LE) analysis of business environment*

Rezultati su istraživanja pokazali da iz poslovnoga okruženja poduzeća (slika 1) najveći utjecaj ima ekonomska okolina (prosječna ocjena = 4,56), koja uključuje domaću gospodarsku situaciju, poreznu politiku i nezaposlenost, zatim politička okolina (prosječna ocjena = 3,94) zbog procesa osnivanja poduzeća, politike vlade i trgovačke politike i ekološka okolina (prosječna ocjena = 3,93) zbog velikih administrativnih barijera u poslovanju. Iz tablice 2 može se vidjeti kako najmanji utjecaj na poslovno okruženje ima tehnološka okolina (prosječna ocjena = 2,88) zbog starosti tehnologije, nedostatka komunikacije, inovacija i novih patenata.

Slika 1. Prosječne ocjene poslovnoga okruženja koje utječe na poslovanje (Izvor: Anketni upitnik)

Fig. 1 Average business environment grades affecting business (Source: questionnaire)

5. Zaključak – Conclusion

Najveći su izvoznici NDŠP-a u svijetu Kina, Indija, Indonezija, Malezija, Tajland i Brazil, dok su najveći konzumenti tih proizvoda Europa (osobito Njemačka) i SAD. Hrvatska svoju potrošnju uvelike osniva na uvozu iz Bosne i Hercegovine, Srbije, Rumunjske i Bugarske po značajno manjim cijenama,

što je uzrok nedovoljne iskorištenosti potencijala i prirodnih resursa kojima je Hrvatska bogata. Teško je procijeniti koliko se NDŠP koristi za osobne potrebe, a koliko se prodaje na tržištu. Ukupna vrijednost tržišta sporednih šumskih proizvoda u Europi je oko 2277 milijardi eura (FOREST EUROPE, 2015). U Republici Hrvatskoj teško je doći do točnih podataka o skupljanju NDŠP-a jer ne postoji sveobuhvatan registar, nego uglavnom procjene o vrijednostima NDŠP-a (Posavec 2001). Broj NDŠP-a je velik i nije prihvaćena međunarodna klasifikacije prilikom izvještavanja na nacionalnoj razini. Tako se količine i vrijednosti skupljenih, kupljenih ili prodanih nedrvnih šumskih proizvoda ne mogu pratiti u evidenciji Državnoga zavoda za statistiku. Zbog nepostojanja jedinstvene baze podataka teško je dobiti relevantne podatke o značenju i utjecaju NDŠP-a na lokalnu ekonomiju. Budući da tržište nedrvnim proizvodima u Republici Hrvatskoj nije organizirano, cijene otkupa ovise o otkupljivaču i variraju s obzirom na trenutačnu ponudu i potražnju, koja uvelike ovisi i o vremenskim prilikama. Zbog svega toga i zbog nedostatka kontrole na terenu sivo je tržište u porastu. Upravo intenzivnije korištenje ovih proizvoda i usluga otvara mogućnost razvoja sitnoga, maloga i srednjega poduzetništva, koje može potaknuti gospodarski razvoj ruralnih sredina. Zbog toga sama analiza poslovnoga okruženja poduzeća ima veliko značenje jer daje mogućnost analiziranja poslovnih subjekata, kretanja ponude i potražnje za određenim proizvodima te uklanjanje barijera koje utječu na razvoj poduzeća i budućnost razvoja sektora. Glavni su problemi s kojima se poduzetnici koji se bave preradom nedrvnih šumskih proizvoda susreću komplicirane procedure dobivanja dozvola za skupljanje i preradu. Izdavanje pojedinih dozvola koje su potrebne za poslovanje i izvoz tih proizvoda u nadležnosti je različitih ministarstava i inspekcija pa poduzetnici većinu vremena provode u skupljanju potrebnih dozvola za normalno poslovanje. Nakon svega toga mogu se posvetiti analizi poslovnoga okruženja, odnosno tržišta za svoje proizvode, što uvelike umanjuje perspektivu razvoja ovoga sektora šumarstva koje posjeduje značajan razvojni potencijal ruralnih područja.

Zahvala – Acknowledgement

Istraživanje za potrebe ovoga rada provedeno je u sklopu projekta »Utvrđivanje dodane vrijednosti i održivo korištenje sporednih šumskih proizvoda«, koji je financiralo Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, u trajanju od 2016. do 2018. godine.

6. Literatura – References

- Aguilar, F. J., 1967: Scanning the business environment. MacMillan, New York.
- Bakarić, M., 2018: Unaprjeđenje gospodarenja privatnim šumama u Republici Hrvatskoj modeliranjem poduzetničkih poduhvata. Doktorski rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Corp. IBM, 2011: IBM SPSS Statistics for Windows, 20.0 edn. IBM Corp., Armon, NY.
- FAO 1999: Food and Agriculture Organization of the United Nations, Unasylva - No. 198 - Non-wood Forest Products and Income Generation, Vol. 50, 3.
- FAO 2005: Global Forest Resources Assessment, Progress towards sustainable forest management, FAO Forestry Paper 147, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.
- Field, A., 2009: Discovering statistics using SPSS, 3rd edn. SAGE, Los Angeles.
- FOREST EUROPE, 2015: State of Europe's Forests 2015. Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe.
- Glück, P., M. Avdibegović, A. Čabaravdić, D. Nonić, N. Petrović, S. Posavec, M. Stojanovska, 2010: The preconditions for the formation of private forest owners' interest associations in the western Balkan region. *Forest Policy and Economics*, 12(4): 250–263.
- Gupta, A., 2013: Environmental and pest analysis: An approach to external business environment. *Merit Research Journal of Art. Social Science and Humanities*, 1(2): 13–17.
- Keča, Lj., M. Marčeta, S. Posavec, S. Jelić, Š. Pezdevšek Malovrh, 2017: Tržišne karakteristike i klaster analiza nedravnih šumskih proizvoda. *Šumarski list*, 141 (3–4): 151–162.
- NN 136/2013: Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020. Ministarstvo poduzetništva i obrta, Narodne novine, 136.
- Posavec, S., 2001: Rasprava o metodama za procjenu vrijednosti šume. *Šumarski list*, 125(11–12): 611–617.
- Šporčić, M., M. Landekić, I. Papa, K. Lepoglavec, H. Nevečeral, A. Seletković, M. Bakarić, 2017: Current Status and Perspectives of Forestry Entrepreneurship in Croatia. *South East European Forestry*, 8(1): 21–29.
- Vuletić, D., S. Krajter, O. Vlainić, 2011: Pregled stavova lokalnog stanovništva i korisnika o nedravnim proizvodima i uslugama šuma. *Šumarski list*, 135(13): 222–229.

Abstract

Business Environment for Development of Non-Wood Forest Products in the Republic of Croatia

The use of non-wood forest products could support development of rural areas and encourage organised picking, processing and development of new business activities, especially by small and medium entrepreneurs. Within the aim of business environment research for the development of non-wood forest products in Croatia, information about the business environment has been collected. Primary research about the processing of non-wood forest products has been conducted with the aim of determining the effect of business environment on entrepreneurship development. A questionnaire was used to collect data. A representative sample was made of business entities in the field of processing of non-wood forest products in Croatia. The response rate was 34.9 % (n = 22). Results show that the main processing products are mushrooms, medicinal, aromatic or spice herbs and other natural forest products.

According to the PEST(LE) analysis of (political, economical, sociological, technological, legal and ecological) business environment, respondents highlighted 4 factors of general business environment, which are relevant for the development of non-wood forest products. The most important factors are the economic environment (4.56), and political environment (3.94).

Keywords: non-wood forest products, business environment, PEST(LE) analysis

Adrese autorâ – *Authors' addresses:*

Izv. prof. dr. sc. Stjepan Posavec *
e-adresa: sposavec@sumfak.hr
Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zavod za izmjeru i uređivanje šuma
Svetošimunska 25
10000 Zagreb
HRVATSKA

Martina Ravnjak, mag. ing. silv.
e-adresa:
Papratnica bb
72230 Žepče
BOSNA i HERCEGOVINA

Dr. sc. Špela Pezdevšek Malovrh
e-adresa: spela.pezdevsek.malovrh@bf.uni-lj.si
Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta
Večna pot 83
1000 Ljubljana
SLOVENIJA

Primljeno (*Received*): 23. 11. 2018.
Prihvaćeno (*Accepted*): 7. 12. 2018.

* Glavni autor – *Corresponding author*